

Kulturni

L I S T

O B Č I N E Š O Š T A N J

*Molk ima to prednost,
da vas nihče ne more zalotiti pri laži
in si ga vsakdo razloži po svoje.*

ALENA MORNŠTAJNOVA: TIHA LETA

KNJIŽNICA VELENJE, STANKA LEDINEK

ISSN 1581-8373

9 770158 183733

LETO XXVI
ŠT. 1
27. JANUAR 2022

Iz galerije

Podobe duše

Letošnja prva razstava v Mestni galeriji Šoštanj je namenjena odličnemu realistu **Jožetu Krambergerju iz Mozirja**. Na ogled je 30 del različnih; predvsem lahko vidimo tihožitja, krajine in tudi portrete. Odprtje, ki so ga na Zavodu za kulturo pripravili v živo, je pospremil nastop **Okteta TEŠ pod vodstvom Metke Atelšek Oman**. Ob odprtju je zbrane nagovoril avtor razstave **Jože Kramberger**, ki je spregovoril o svoji ustvarjalni in življenjski poti, ki ga je med drugim vodila tudi v Šoštanj, v čas, ko se je prenavljal hotel Kajuh. Tukaj ima še vedno prijatelje in to je bilo na dogodku izjemno lepo videti.

Med mnogimi likovnimi kritiki, ki so ocenjevali Krambergerjevo delo, je tudi **dr. Cene Avguštin**, ki je lani ob podobni priložnosti v Šentjurju o avtorju in njegovem delu med drugim zapisal:

Slikarskega razvoja Jožeta Krambergerja ne moremo pospremiti z običajnimi besedami, pri njem gre pravzaprav za izjemen pojav v naši umetnostni sredini, za slikarja, kakršnega danes skoraj ne najdemo več, podobnega tistim umetnikom, ki so pred stoletji v zgodnji renesansi začeli z velikim zanosom s svojimi deli osvajati predmetni figuralni svet, tisti vsakdanji svet, za katerega srednji vek v svojih transcendenčnih težnjah ni imel pravega posluha. Tako kot se je takratna umetnost začela razvijati z risbo, ki jo je umetnostni teoretik Ghiberti proglasil za temelj slikarstva in kiparstva, je tudi Jože Kramberger, neobremenjen s kakršnokoli tradicijo, teorijo ali šolo, začel z njo odkrivati preproste stvari v svojem okolju. Postal je pravi snovni naturalist, naslikal je vse, kar se mu je zdelo vredno oblikovanja, pri čemer je risbi kot okostnjaku počasi dodajal meso. Že od vsega začetka je znal zavreči tisto, kar se ni ujemalo z njegovimi kritičnimi pogledi, in se na ta način povzpел do poglobljenega opazovanja, doživljanja in upodabljanja predmetnega sveta. (...)

Med slikami prevladujejo tihožitja, ki so obenem temeljno izhodišče njegovega slikarstva in ki včasih zaidejo celo v krajino in portret. Tihožitjem namenja slikar stalno mesto, navadno preprosto kmečko mizo, ki jo kdaj pa kdaj prekrije s prtom. Očiščje je za kanec privzdignjeno, svetloba prihaja zdaj z ene, zdaj z druge strani, ozadje je barvno umirjeno, vendar previdno osvetljeno, kar pomembno vpliva na plastičen izraz upodobljenih predmetov. Materiali, ki so sestavni deli tihožitij, steklo, kovina, les, lončevina, tkanina, usnje itn. so v svojih strukturah zgledno posneti. Enaka ocena velja tudi za barvo, ki ni lokalna, temveč v svetlobi občutljivo niansirana. Priznanje pritiče tudi portretom, ki so znani po skladnosti z upodobljencem. Slikarsko dognani pos-tavljeni stopajo posamezni portretiranci iz različno osvetljenega in barvno nevtralnega ozadja pred gledalca, drugi so vključeni v njihovo domače okolje, včasih z drobnim predmetom povezani z imenom, ki ga nosijo itn. K nam se obračajo en face ali z rahlim odklonom glave. Slikar z veliko pozornostjo obravnava roke in obraze, še posebej obleko in vse, kar ji pritiče. Pri tem je Jože Kramberger tako kot v

ostalih delih dosledni realist in v skladu s tendencami zdaj tradicionalnega (npr. Portret kiparja) zdaj zopet sodobnega realizma (npr. Portret tete).

Kljub realističnemu pristopu k slikarski tvarini odkrivamo marsikdaj v slikarjevem delu tudi drobno simbolno jedro. To velja posebej za številne slikarjeve upodobitve kruha kot osnovne hrane človeštva in morda kot spomin na težka leta mladosti. Trenutki tesnobe odmevajo v kar nenavadni predstavitvi motiva smrti in srečanja z njo, slika, ki vključuje tudi slikarjev lastni portret. (...)

Foto Milojka B. Komprij

Foto Milojka B. Komprij

Foto Milojka B. Komprij

MILOJKA B. KOMPRIJ

Življenjska pot Jožeta Krambergerja od kmečkega hlapčiča in poznejšega zidarja do uveljavljenega in uglednega slikarja je vredna romana, obenem pa pomeni spodbudo za vse, ki se morajo z lastnim delom in voljo dokopati do mojstrstva v taki ali drugačni stroki.

Razstavo je uradno odprl **Kajetan Čop**, direktor Zavoda za kulturo Šoštanj.

Dela bodo na ogled do 1. februarja 2022.

Shramba bolečine

Jožica Rogelšek v poeziji in sliki

V okviru galerijskih večerov Zavoda za kulturo Šoštanj je bila decembrska literarna gostja **Jožica Rogelšek iz Šoštanja**. Avtorica, ki že nekaj let stopa po poti literarnega ustvarjanja, se je predstavila s pesniškim prvencem **Sanjam**, da bi sanjala sanje. Pogovor z ustvarjalko je vodila **Nataša Šegula** sodelavka časopisa **Družina**. Ob pogovoru je bila postavljena tudi priložnostna razstava njenih slikarskih del.

Uvodoma je o pesniški zbirki Jožice Rogelšek zbranim spregovoril pastor evangelijske krščanske skupnosti Slovenj Gradec **mag. Benjamin Hlastan**. Njegov zapis je tako celovit in odstira slutene in neslutene dimenzije Jožičinega ustvarjanja, da ga objavljamo v celoti:

Pravijo, da slika pove več kot tisoč besed. Tu je prav nasprotno. Ena beseda pove več kot tisoč slik. Tu so kratke in jasne besede, ki odkrito izražajo občutke doživetij v viharjem življenju Jožice Rogelšek. Prva misel, ki mi je prišla ob prebiranju zbirke, je bila »pogum«. Koliko od nas dobro vé, razume in pozna lastne dogodke in občutke, ki so v tej poeziji tako nazorno opisani? Toda, kdo si upa to tudi povedati, o tem govoriti in to v javnosti razkriti? Koliko nasmeškov in belih laži, kot jim pravimo, se je povedalo že na preprosto vprašanje »Kako si?«, »Fajn, pa ti?«, medtem ko dinamični osebni travmi razstreljujejo še tiste zadnje skale ostanka upanja, ki tli v tišini tvoje duše?

Jožičina zbirka preprostih besed, a globokih občutkov ne odpira le njenega srca, ampak odstira tudi zakulisje našega naroda. Toda ne tistega, o katerem radi govorimo. V tem zakulisju je namreč shramba bolečine, ki so jo nosili že naši predniki, in jo nosiva tudi ti in jaz. Bolečina, za katero velikokrat niti ne vemo, od kod je prišla, ker smo jo v obrambi

na koncu zanikali ali jo potlačili, da se je zameglil celo spomin nanjo, vendar pride na površje nepričakovano že zaradi malenkosti in dostikrat celo v brutalnosti misli, besed in dejanj. Vendar vsebina te shrambe nezadržno prehaja iz roda v rod že tisoč let, in jo slišimo na poročilih, beremo v novicah, opazimo v pogledih, čutimo v dotikih. Bolečina, ki je prešla v bol, jezo in na koncu v apatijo ter obup, za nekatere nepovraten.

Foto Milojka B. Komprij

življenje nas uči, ko gre za zdravje, da ni dobro le trenutno ublažiti bolečine, ampak čimprej najti vir bolezn, to obelodaniti, najti pravo diagnozo ter pravo zdravilo, sicer bolezen napreduje in lahko postane tudi življenjsko nevarna. Podobno je s srcem in dušo. »Kaj si tako žalostna, duša moja?« (Ps 42,6) sprašuje psalmist pred tri tisoč leti. Pravičen prvi

Foto Milojka B. Komprij

MILOJKA B. KOMPRIJ

korak pesnika, ki nato Bogu izlije svoje srce, polno bolečine, in pri njem najde pravega zdravnika ter zdravilo zase.

Ne vem, če je Jožica razmišljala o tem oziroma, če se je tega zavedala, ampak zadnji verzi njene zbirke so končajo z natanko isto temo, kot se je začela slovenska literatura.

Ti, ki me vedno znova pobereš in dvigneš. Usmili se me! Ta prošnja Jožice in isto hrepenenje nas posameznikov ter našega naroda se nadaljujeta že iz davnine. Seveda mislimo na Trubarjev nagovor vsem nam, v njegovi prvi misli, s črnilom razliti po papirju 16. stoletja. »Vsem Slovencem, milost, mir, usmiljenje in pravo spoznanje Boga po Jezusu Kristusu, prosim za vas.« Želja, da bi njegov narod doživel ozdravljenje svoje duše Trubarju ni dala miru in ga je tako močno gnala, da nam je napisal pismo oziroma knjigo, kako je sam doživel milost, kdo mu je izkazal usmiljenje in kje je dobil mir v viharju enega od najtežjih časov zgodovine. To nas, seveda, sili in vprašanje, ali sva ti in jaz zdaj po petih stoletjih že doživela to usmiljenje in ta mir ali pa je tema te zbirke še vedno tema, v kateri tavaš. Zaključek zbirke jasno daje upanje, ki ga je našla Jožica, v katerem tudi živi in katerega nam je želel že Trubar. Kje pa je to našla, naj pove Jožica sama.

Z glasbeno točko sta sodelovala Randy Bell, pastor evangelijske krščanske skupnosti Velenje, in njegova žena Joan.

Še beseda o avtorici. **Jožica Rogelšek**, ki je rojena novembra 1954, se je šolala v Žalcu in Celju. Pred kakšnimi tremi desetletji si je ustvarila družino v Šoštanju. Tukaj je delovala na različnih področjih, tudi kot samostojna podjetnica. V zadnjem času veliko piše in slika.

Obe svoji danosti je združila v zbirki **Sanjam**, da bi sanjala sanje. Spremno besedo h knjigi sta napisala **dr. Boris Gorupič** za likovni del in **Ivana Vatovec** za literarni del. Oba z naklonjenostjo ugotavljata prepričljivost njene ustvarjalne sile.

bilo območje »Na lokah«, s parcelami Hliša, Brecla, Slomska, Bevca, Božiča; še južneje proti Paki sta bili območji »Na jezeru« in »Na skalah«.

S toponimom »Na tržišču« je torej označen širok pas južno od ceste Velenje–Črna, med cerkvijo in potjo proti severu. Ta »pot proti severu« se na prvi pogled ne zdi nič posebnega – pač ena od mnogih poti proti Brezju, Gabrkam in dalje v Velunji graben – vendar pojasnilo k parceli št. 659 (ki je ležala v 4. družmirski ledini »za Jezerom«) pravi, da je bila cesta po slemenu Goric in dalje proti Forteneku »vozna cesta proti Slovenj Gradcu« (eine fahrt Strasse nach Windischgraetz). Torej je ležalo družmirsko tržišče na križišču glavnih poti v Šaleški dolini, poti Črna–Velenje–Slovenj Gradec. Ali drugače: Družmirje je nastalo na območju, kjer je stara cesta iz Velenja prečkala potok Velunjo

in se pričela vzpenjati proti Slovenj Gradcu, drugi krak pa je šel dalje in zavil južno: preko Pake in Lokoviških hribov proti Mozirju, ali severno: v Črno.

Družmirčani bržčas niso potrebovali 2,5 hektara velikega prostora za trgovanje; z imenom »Na tržišču« je bil označen širši prostor v bližini samega tržišča. Nadaljnje podatke o tržišču nam ponuja mapa franciscejskega katastra, pravzaprav njegovih kasnejših dopolnitev (1875?), ki jo hrani Zgodovinski arhiv Celje¹¹. Na prvotno mapo iz leta 1825, ki jo hrani Arhiv Republike Slovenije¹², so dodali več ledinskih imen, za nas sta zanimivi imeni »Drožmuje« prav na območju tržišča in »Tržiško polje« nekoliko bolj severno. Pri »Drožmuje« se zdi, da gre skoraj zagotovo za napako pri prepisovanju in bi moralo pisati Družmirje: pri pisanih črkah je med »u« in »r« malo razlike. Imamo dve

ločeni območji, tržišče in vas: tržišče poimenuje karta z ledinskim imenom Drožmuje/Družmirje (zapisano na manjše, v ležeči pisavi), vas pa z nemškim imenom Schmersdorf (na veliko, z malimi tiskanimi črkami). Kako se lahko na isti karti pojavita drugo ob drugem slovensko in nemško poimenovanje? Kasneje, ko so karte uradno poslovenili, so nemška imena prečrtali in dopisali slovenska¹³. Nemško poimenovanje vasi poznamo že iz leta 1318 (Smerstorf), torej slabo desetletje za prvo slovensko omembo; nemško ime je potem povsem prevladalo nad slovenskim¹⁴. Ali so za vas uporabljali tako nemško kot slovensko ime, za poimenovanje tržišča pa samo slovensko? Kakorkoli, nepričakovano smo našli prostorsko ločeno dvojico: Družmirje (tržišče) in Družmirje/Schmersdorf (vas).

Pri napisu »Tržiško polje« se vidi, da je nekdo popravljaval prvo črko: spodaj je nekaj pisalo napačno. Kaj je to bilo, razkrije kasnejša mapa: K. »Križiško polje« najdemo na kartah, vse dokler ni območje izginito v jezeru. Tržiško polje je bilo torej poimenovano po tržišču: to pomeni, da je najprej obstajalo tržišče in je šele kasneje nastalo to polje ali dobilo svoje ime.

Ob vasi Družmirje so bila tri velika polja: »Gorno polje« (gorni Polle) in »Spodno polje« (spodna Polle) ob cesti zahodno od vasi, kjer so imele izmenjaje trakove najboljših njiv najstarejše domačije, ter »Tržiško polje«, kjer pa med lastniki domala ni najstarejših domačij: to nam pove, da je bilo to polje kultivirano kasneje, za nove naseljence, med njimi sta Piska in Srebre, ki imata parcele tudi »Na tržišču«. Jožefinski kataster to območje imenuje samo polje (Polle).

Dokler je tržišče delovalo kot prostor trgovanja, kjer so prodajali tudi živino, tam zagotovo ni moglo biti njiv, saj bi pomendrali vse pridelke; kvečjemu bi lahko bili pašniki v skupni lasti, torej gmajna. Šele potem, ko se je trgovanje prestavilo od Družmirja v trg Šoštanj, so tržišče razparcelirali in je prešlo v zasebno last (lastniki so postali tudi Nedružmirčani – Vošnjak iz trga Šoštanj), bržčas so nekako tedaj uredili tudi Tržiško polje. Spremenil se je način uporabe prostora, ime »Na tržišču« pa je ostalo.

Viri dostopni pri avtorju.

Bogoslužna oznanila

2. Območje tržišča pri Družmirju na reliefnem prikazu s prvo vojaško karto Notranje Avstrije (1784–1785) in na fotografiji pred propadom vasi

Cerkev

NEDELJA, 30. JANUAR 2022, SV. MAŠE NA 4. NEDELJO MED LETOM

Šoštanjka župnijska cerkev ob 7.00, 8.30 in 11.30
Šoštanjka mestna cerkev ob 18.00
Bele Vode ob 8.30 | Zavodnje ob 10.0

SREDA, 2. FEBRUAR 2022, SVEČNICA, SV. MAŠE

Šoštanjka župnijska cerkev ob 8.30
Šoštanjka mestna cerkev ob 18.00
Bele Vode ob 8.30 | Zavodnje ob 10.00

Pri vseh sv. mašah bo blagoslov sveč.

ČETRTEK, SV. BLAŽ, 3. FEBRUARJA 2021, SV. MAŠI

Šoštanjka župnijska cerkev ob 7.00
Šoštanjka mestna cerkev ob 18.00

Pri sv. mašah bo podeljen Blažev »žegen«.

NEDELJA, 6. FEBRUAR 2022, SV. MAŠE NA 5. NEDELJO MED LETOM

Šoštanjka župnijska cerkev ob 7.00, 8.30 in 11.30
Šoštanjka mestna cerkev ob 18.00
Bele Vode ob 8.30 | Zavodnje ob 10.00

NEDELJA, 13. FEBRUAR 2022, SV. MAŠE NA 6. NEDELJO MED LETOM

Šoštanjka župnijska cerkev ob 7.00, 8.30 in 11.30
Šoštanjka mestna cerkev ob 18.00
Bele Vode ob 8.30 | Zavodnje ob 10.00

PONEDELJEK, 14. FEBRUAR 2022, SV. MAŠA NA GOD SV. VALENTINA V ZAVODNJU ob 10.00

NEDELJA, 20. FEBRUAR 2022, SV. MAŠE NA 7. NEDELJO MED LETOM

Šoštanjka župnijska cerkev ob 7.00, 8.30 in 11.30
Šoštanjka mestna cerkev ob 18.00
Bele Vode ob 8.30
Zavodnje ob 10.00

NEDELJA, 27. FEBRUAR 2022, SV. MAŠE NA 8. NEDELJO MED LETOM – PUSTNA NEDELJA

Šoštanjka župnijska cerkev ob 7.00, 8.30 in 11.30
Šoštanjka mestna cerkev ob 18.00
Bele Vode ob 8.30 | Zavodnje ob 10.00

NEDELJA, 27. FEBRUAR 2022, SV. MAŠE NA 8. NEDELJO MED LETOM – PUSTNA NEDELJA

Šoštanjka župnijska cerkev ob 7.00
Šoštanjka mestna cerkev ob 18.00
Bele Vode ob 8.00 | Zavodnje ob 10.00

Sveti Štefan

Božični dan smo v mojem otroštvu doživljali v duhu spomina na rojstvo Odrešenika, ki nam je dajal moč in upanje v tistih vojnih časih. Po obisku sv. maše v farni cerkvi smo božič preživeli v krogu svojih najbližjih. Naslednje jutro, **26. decembra – na praznik sv. Štefana**, pa je moj stari oče prinesel iz cerkve blagoslovljeno vodo in sol. Narezali smo majhne koščke kruha, jih potrosili z blagoslovljeno soljo in odnesli v hlev. Vsako živinčce je dobilo košček tega kruha. Živali so se slastno oblizovale, ker je bila sol za njih poslastica. Del blagoslovljene soli smo zmešali z našo jedilno soljo in del med hrano za druge živali. Blagoslovljeno vodo smo hranili za kropljenje pred večjimi prazniki, poleti pa ob »hudih urah« in neurjih.

Po pripovedih mojega deda so na štefanovo v časih pred drugo svetovno vojno blagoslovljali konje.

Življenjepis svetega Štefana

Štefan je bil eden od apostolskih diakonov (apostolovih učencev). Bil je vnet in uspešen razlagalec Kristusovih nauk, tudi velik dobrotnik in zato zelo cenjen med kristjani. Judje so iz zavisti zaradi njegove priljubljenosti najeli lažne pričbe in ga obsodili na smrt. Po legendi so ga najprej zaprli v temnico, nato pa izročili divjemu konju. Vendar se je vselej na čudežen način rešil. Naposled so ga s kamenjanjem ubili.

Štefan je bil prvi mučenec po križanju Kristusa, zato tudi slavi svoj god prvi dan po božiču. Kmalu po Štefanovi smrti so ga razglasili za svetnika. Sv. Štefan slavi kot zaščitnik konj in živine, je zavetnik vozarjev, kolarjev in zidarjev.

Dan samostojnosti in enotnosti

Poleg praznika svetega Štefana po osamosvojitvi Slovenije **26. decembra praznujemo Slovenci državni praznik dan samostojnosti**.

23. decembra leta 1990 smo se Slovenci na plebiscitu odločili za samostojno državo Slovenijo. Tri dni kasneje, 26. decembra, je slovenska vlada razglasila njegov izid. Sporočili so nam, da smo se Slovenci skoraj soglasno odločili za lastno samostojno državo. S tem dejanjem je bila izpolnjena večstoletna želja naših prednikov. Osamosvojitve Slovenije je v nadaljnjih dogodkih potekala s številnimi zapletmi, vendar brez hujših žrtev. Morda našo državo današnje dni tudi zaradi tega premalo cenimo in spoštujemo.

Po osamosvojitvi Slovenije se je praznik imenoval dan samostojnosti. Na pobudo stranke Socialnih demokratov pa se je septembra 2005 s spremembo zakona o praznikih preimenoval v **dan samostojnosti in enotnosti**. V novi državi Sloveniji se je standard v povprečju dvignil in bogato založene trgovine so rasle kot gobe. Po osamosvojitvi pa Slovenci nismo povsem zadovoljni. Nekateri si režejo prevelik kos

JOŽE LEKŠE

Konjeniki so se z okrašenimi klobuki in nakitenimi konji zbrali pred farno cerkvijo. V gosjem redu so objezdili cerkev, nato pa so se konjeniki ponosno postavili v špalir. Prišel je duhovnik. Družčino je praznično nagovoril, vsem zaželel obilo zdravja in požegal živali. Po končani cerkveni slovesnosti so konjeniki zdirjali proti domu. Med potjo so po travnikih potrosili zrna blagoslovljene soli, da bi polja dobro obrodila.

Običaji žeganja konj so se v naših krajih vrstili že več stoletij. V tistih časih, ko še ni bilo avtomobilov, so bili konji in vprežna živina nujni za takratno življenje. Med drugo svetovno vojno je žeganje konj zamrlo. Koncem dvajsetega stoletja, po osamosvojitvi Slovenije, pa so v nekaterih podeželskih farah žeganje konj ponovno obudili in upajmo, da ta stari običaj ne bo utonil v pozabo.

Na štefanovo popoldne smo se v času mojega otroštva odpravili k sosedu ali bližnjim sorodnikom in jim zaželeli vesele praznike. Na ta pobožni praznik so si

starejši vzeli čas za pogovor. Da je jezik bolj stekel, so vmes malo popili in prigriznili nekaj prazničnih dobrot. V času pred drugo svetovno vojno je bil tudi običaj, da so na štefanovo popoldne odrasli ljudje odšli v gostilno in se ob žlahtni kapljici in zvokih harmonike poveselili in tudi zaplesali. V tistih časih so bile gostilniške mize velike. Takrat je bila tudi navada, da je kdo naročil liter točenega vina za vse oizje. Če pa je bil kateri od gostov bolj radodaren, je naročil »štefan« vina. Štefan je bila steklena posoda s širokim trebuhom in ozkim vratom, po obliki enaka litru, vendar je imela prostornino dveh litrov. Mislim, da je štefan (dvolitrski liter) dobil ime prav po takratnih štefanovih praznovanjih. Zabava se je večkrat zavlekla pozno v noč. Med družčino se je včasih našel tudi kak furman, ki je po žeganju konj »zgrešil dom« in pristal v gostilni. Kolikor mi je iz pripovedi znano, je konj gospodarja, če ga je ta imel preveč »pod klobukom«, srečno pripeljal domov.

Življenjepis in slika kamenjanja sv. Štefana

Foto splet

kruha in ga trosijo po vseh kontinentih. Druge pesti revščina. Naša podjetja in tovarne, ki smo si jih zgradili v socializmu z odrekanjem, pa postajajo vedno bolj last tujih gospodarjev. Slovenci se v današnjem

času vse premalo zavedamo sporočila tega praznika. Le inovativnost, skrbno gospodarjenje, **samosvojnost in enotnost** nam lahko omogočijo, da našo Slovenijo popeljemo v svetlo prihodnost.

Pozdrav slovenske zastave z vrha Triglava

Foto splet

Življenje piše zgodbe

Kapitan dolge plovbe Dušan Mayer

V času Avstro-Ogrske in Kraljevine Jugoslavije je bilo v mornarici sorazmerno veliko ljudi iz slovenskega etničnega prostora. Nekaj jih je bilo tudi iz Šaleške doline. A bili so pretežno v vojni mornarici, kamor so mnoge rekrutirali, številne pa je vanjo pritegnilo brezplačno šolanje. V trgovski mornarici, kjer so imeli pomorščaki veliko več možnosti za plovbo po oceanih, pa je bilo fantov iz notranjosti slovenskega etničnega prostora malo. A skoraj vsi so bili častniki. To so bili fantje, ki so se zaradi želje po plovbi in potovanjih po svetu odločili za šolanje na pomorskih šolah. Ker je bilo šolanje na pomorskih trgovskih akademijah povezano s stroški, so izhajali pretežno iz srednjega ali višjega sloja. To je veljalo tudi za Dušana Mayerja iz Šoštanja, ki zato kot častnik trgovske mornarice ni izstopal le v svojem domačem kraju temveč tudi v širši okolici. Za pomorski poklic se je odločil, ko je bil ta v notranjosti Slovenije slabo poznan in so nanj gledali kot na avanturizem. V obdobju Avstro-Ogrske je več Slovencev iz okolice Trsta, Primorske in Notranjske obiskovalo navtično šolo v Trstu, Dušan Mayer pa se je vpisal na navtično šolo v Bakru in bil šele drugi Slovenec, ki jo je končal.

Dušan Mayer v uniformi Kraljeve navtične šole v Bakru leta 1916 (fototeka Pomorskega muzeja »Sergej Mašera« Piran)

Rodil se je 17. julija 1900 v Šoštanju kot tretji, najmlajši otrok v premožni družini odvetnika Frana Mayerja in Marije Mayer. Otroštvo je preživel v domači vili z obsežnim parkom, vrtom in teniškim igriščem. Otroci so v prostem času veliko brali, igrali tenis, kriket, kolesarili, smučali in se družili z vrstniki. Počitnice pa so preživljali tudi ob morju, kjer je Dušan vzljubil morje in ladje. Romantično predstavo o pomorskem poklicu, željo po pustolovčinah,

plovbi po širnih morjih in zanimanje za tuje kraje so mu vzbudile tudi knjige in revije s to tematiko, ki jih je prebiral tudi pozneje. Po osnovni šoli je obiskoval samostansko gimnazijo Šentpavel (Stiftsgymnasium St. Paul) v Labotski dolini na Koroškem in že od tam domov pisal na razglednicah z motivi ladij in vojne mornarice. Leta 1916 pa se je vpisal na štiriletno Kraljevo navtično šolo v Bakru. Ker je že končal gimnazijo, je preskočil prvi in drugi letnik.

Tovarna ladja Avala (album razglednic in fotografij Dušana Mayerja s potovanja z ladjo Avala okoli leta 1936, hrani Pomorski muzej »Sergej Mašera« Piran)

Po uspešnem zaključku šolanja leta 1918 so ga za kratek čas vpoklicali v vojsko, po razpadu monarhije pa je plul na ladjah dolge plovbe trgovske mornarice Kraljevine SHS. Te so imele okoli 40 članske posadke, Dušan je bil na njih navadno edini Slovenec med večinoma hrvaško posadko. Prva leta je bil kot kadet zaposlen pri ladijski družbi Atlantska plovidba Ivo Račić d. d. s sedežem v Splitu. Ko je opravil 18 mesecev obvezne čiste navigacije, kar je zahtevalo več let plovbe, je leta 1927 v Kotorju naredil poročniški izpit. Kot 3. častnik krova se je vkrcal na najstarejšo, leta 1898 zgrajeno ladjo te družbe – Izvor s 3881 BRT in 103,6 m dolžine. Ladje Atlantske plovidbe Ivo Račić so najpogosteje prevažale cement in drug material iz jugoslovanskih pristanišč v Južno Ameriko (Čile in Argentino), med povratkom pa soliter iz Čila. Ker se je leta 1929 Atlantska plovidba Ivo Račić združila z Jugoslovansko-atlantsko plovidbo v ladijsko družbo Jugoslovanski Lloyd s sedežem v Splitu, je kariero nadaljeval pri tej največji jugoslovanski ladijski družbi. Tudi njene ladje so najpogosteje plule v Južno Ameriko (Buenos Aires, Montevideo, Iquique ...). A Dušan je z njimi obiskal tudi pristanišča v ZDA

Častniki na tovorni ladji Nemanja leta 1936; prvi z leve Dušan Mayer, ob njem pa 3. častnik krova Vladimir Štolfa iz Sezane (original hrani Pomorski muzej »Sergej Mašera« Piran)

in Kanadi, zahodni in južni Afriki (Durban ...), zahodni in severni Evropi (Rotterdam, Amsterdam, Hull, Szczecin ...) ter v Aziji (Rangun, Japonska ...). Kot 2. častnik krova je več let plul na skoraj novem, 130 m dolgem parniku Avala in med tem novembra 1931 v Dubrovniku opravil izpit za kapitana dolge plovbe. Leta 1936 se je kot 2. častnik vkrcal na tovorni

BOGDANA MARINAC

parnik Nemanja, 1. septembra 1939, na dan začetka 2. svetovne vojne, pa je postal 1. častnik krova na 121,7 m dolgi in 19 let stari ladji Zrinski. Med 2. svetovno vojno so se zaradi nevarne plovbe, ki so jo ogrožale nemške podmornice, izkrcali številni jugoslovanski pomorščaki. Ko se je decembra v Buenos Airesu z ladje Zrinski izkrcal tudi poveljnik, je Dušan Mayer prevzel poveljstvo ladje z le 33-člansko posadko. Izkrcal se je 30. marca 1940. Družba je namreč v bojazni pred zaplenbo okupatorjev ladjo predala britanski družbi, ta pa je posadko zamenjala z britansko.

Album razglednic in fotografij Dušana Mayerja s potovanja z ladjo Avala okoli leta 1936; na platnici je gravirana slika rikšarja in v ozadju gora Fuji na Japonskem; čeprav je album narejen po okusu Evropejcev, ga je Dušan Mayer verjetno kupil na Japonskem (foto Snježana Karinja, hrani Pomorski muzej »Sergej Mašera« Piran)

Dušan Mayer se je vrnil v Šoštanj, od koder je okupator družino izselil v Topolšico in v vili nastanil štab nemških oboroženih sil. Ker je sodeloval z NOV, je bil nekaj časa zaprt v celjskem Piskru, pozneje pa je ilegalno živel na Dunaju. Po vojni se je družina vrnila v vilo, kamor so po nacionalizaciji naselili še dve družini, Dušan pa se je že čez nekaj let vrnil k pomorstvu. Zaposlil se je pri leta 1947 ustanovljeni Jadranski linijski plovidbi na Reki, ki je vzdrževala linijsko obalno plovidbo, nato v podjetju Oskrbra brodova na Reki, maja 1954 pa se je preselil v Piran, kjer so v času velikega eksodusu prebivalstva pod jugoslovansko oblastjo ustanavljali nova podjetja, za katera so intenzivno iskali kader. Postal je tehnični vodja pri podjetju Ribič Piran, februarja 1956 pa se je zaposlil pri oktobra 1954 ustanovljenem slovenskem ladjarju Splošna plovidba Piran. Kot eden redkih izkušenih slovenskih poveljnikov ladij dolge plovbe je odpotoval v Hamburg in prevzel poveljstvo tedaj kupljene 30 let stare parne ladje na nafto Gorica (II). S 35 člansko posadko in tovorom fosforja v vrečah je odplul skozi Sredozemsko morje in Sueški prekop do Kitajske in na Japonsko. V naslednjih letih je poveljeval še stirim tovornim parnim ladjam na premožljiva in Neretva ter skoraj novi moderni motorni ladji Bela krajina, ki je bila z nosilnostjo 19.578 ton in 173,5 m dolžine nekaj časa največja jugoslovanska ladja. Kot poveljnik je vodil vsa dela in bil odgovoren za vodenje in varnost ladje, za tovar, komercialno poslovanje, disciplino in drugo. V tujini je predstavljal tudi državo. Z Neretvo, ki je opravljala prosto plovidbo, je plul med pristanišči v Sredozemskem morju ter ob obalah zahodne in severne Evrope do Gdanska, z Ljubljano so tvorili črni premožljivi iz Črnoga morja za jugoslovanske koksarne, z Belo krajino pa zlasti žito

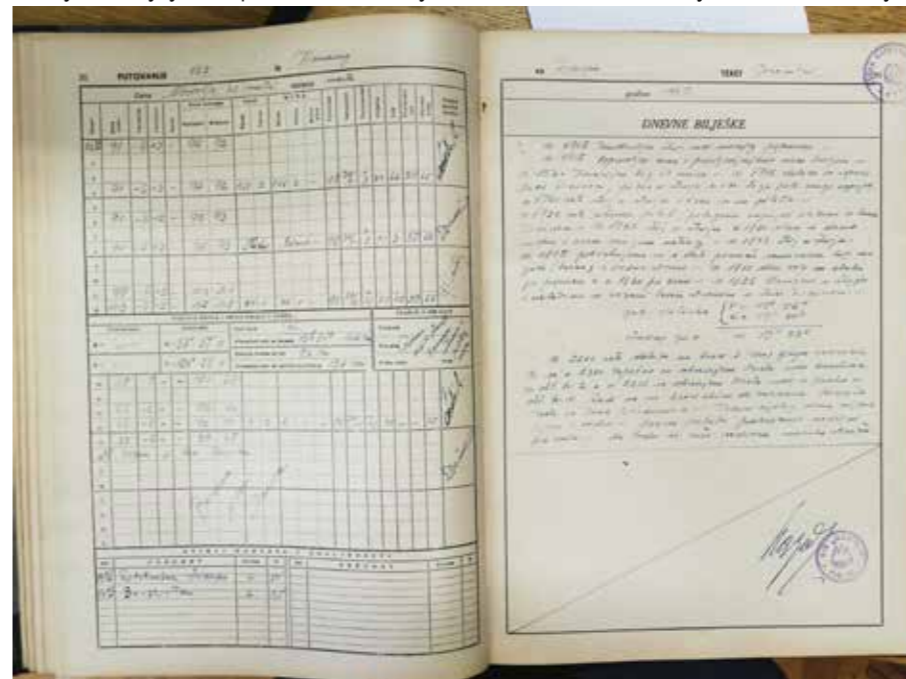
Dušan Mayer z neznanim častnikom in domačini v Rangoonu (Burma, tedaj del Britanske Indije) leta 1939 (original hrani Pomorski muzej »Sergej Mašera« Piran)

v prosti plovbi iz Severne Amerike (Houston, New Orleans, Montreal).

Leta 1963 se je za vselej poslovil od plovbe. Zadnji dve leti pred upokojitvijo je bil navtični inšpektor Luške kapitanije Koper. Nato se je vrnil v Šoštanj, a že leta 1971 zaradi bolezni umrl. Kljub temu da njegov krog znancev v Šoštanju, kamor je že pred upokojitvijo pogosto hodil na dopust, ni bil velik, je dolgo kot edini pomorščak trgovske mornarice širil vede-nje o pomorskem poklicu in oddaljenih krajih, ki jih je obiskal. Plul je v času, ko so se ladje zaradi slabe mehanizacije dolgo zadrževale v pristaniščih, kar je pomorščakom v prostem času nudilo več možnosti za spoznavanje tujih krajev. Ker tedaj še ni bilo množičnega turizma na druge kontinente, so bile njegove pripovedi, posebno tiste o Kitajcih in Arabcih, še posebej zanimive. Anton De Costa se spominja, da je pripovedoval tudi o doživetih viharjih in načinu plovbe. V dolgi pomorski karieri je dobro spoznal dobre in slabe strani življenja pomorščakov. Čeprav je plul pretežno na parnih ladjah, je izkusil spremembe, ki so jih v tem času prinesli napredek v ladjarstvu in tehnologiji ter družbeno-politične spremembe doma in v tujini. Slednje je bilo opazno v strukturi ladijske

posadke, življenjskih pogojev na ladjah, ki so se v povojnem obdobju zelo izboljšale, in pri obiskovanju tujih krajev. Čeprav so se ob njegovem pripovedovanju mladeniči navduševali za pomorski poklic, ga je mrzlemu nečaku odločno odsvetoval, rekoč, da je daleč od romantičnih predstav, trd in nevaren. Slednje je podkrepil z izjavo, da mora imeti poveljnik na ladji pištolo za obrambo pred zunanjimi sovražniki ali zaradi neželjenih dogodkov med posadko.

Tisti Šoštanjčani in pomorščaki, ki se Dušana Mayerja spominjajo, ga opisujejo kot urejenega, uglajenega, umirjenega, nekonfliktnega, včasih šaljivega in varčnega. V Šoštanju, kjer se je družil z znanci iz otroštva, sorodniki in sosedi, večinoma izobraženimi, je zbujal pozornost zaradi oblačenja v svetla oblačila, redkeje uniformo. Izstopal je tudi zaradi vzornega vedenja, prefinjenega obnašanja pri jedi in upoštevanja bontona visoke družbe, kar je bilo posledica domače vzgoje in vloge poveljnika. Z zavračanjem alkohola je podiral stereotipe o razuzdanih pomorščakih in njihovem pijančevanju. Po pripovedovanju pomorščakov je bil dober poveljnik. Na ladji je veliko bral. Predvsem v zadnjih letih se je držal zase. V Ždanovu se je odzval vabilu tamkajšnjih

Izsek iz ladijskega dnevnika parne ladje Gorica (II), 12. 2. 1957–18. 6. 1958 s podpisom poveljnika Dušana Mayerja (hrani Pokrajinski arhiv Koper)

Ladja Bela krajina Splošne plovidbe Piran (original hrani Pomorski muzej »Sergej Mašera« Piran)

oblasti na operno in gledališko predstavo, ki so se mladim kolegom zdele nezanimive. Pomorščakom na ladji Ljubljana pa se je najbolj vtisnil v spomin zaradi nenadne predaje poveljstva prvemu častniku in samovoljne zapustitve ladje v Splitu. Ali je bil vzrok za to naveličanost od plovbe ali nestrinjanje z ustaljenim goljufanjem pri natovarjanju premožljiva v Ždanovu, ni znano. Dejstvo pa je, da so ga kljub od-pustitvi že čez pol leta ponovno zaposlili pri Splošni plovidbi, kjer je kmalu prevzel poveljstvo skoraj nove ladje Bela krajina.

Kapitan Dušan Mayer med letoma 1956 in 1962, ko je bil zaposlen pri Splošni plovidbi Piran (original hrani Splošna plovidba d. o. o. Portorož)

Do danes se je ohranilo le nekaj fotografij, razglednic in predmetov, ki govorijo o potovanjih Dušana Mayerja. Pomorski muzej »Sergej Mašera« Piran hrani pipec z vgraviranim napisom iz Toleda ter album fotografij in razglednic z različnih koncev Japonske, iz zahodne Amerike in Durbana, ki jih je pridobil na potovanju z ladjo Avala okoli leta 1936. V vili Mayer je razstavljena lesena rezljana kitajska skrinja, ki so mu jo podarili v ladjedelnici Kowloon v Hongkongu, kjer je bila ladja Gorica na popravilu leta 1956. Družina De Costa hrani še mačeto, ki jo je menda prinesel iz Malezije, in dve leseni potovalni skrinji. A to ni vse, kar je prinesel s potovanj. Pred 2. svetovno vojno so pomorščaki v tujini kupovali predvsem uporabne predmete, ki so jih rabili med plovbo: oblačila, radijske aparate in fotoaparate. Slednjega je imel menda tudi Dušan Mayer. Leta 1959 je v Ždanovu kot poveljnik uradno prejel kipec Lenina. V Šoštanju pa so bila najbolj opazna tujerodna drevesa, katerih sadike je prinašal z različnih koncev sveta in jih posadil v domači park. Zaradi pomanjkanja družine so večino po 2. svetovni vojni posekali in prodali les, a nekaj jih je le ostalo. Z njimi pa tudi sledi Dušana Mayerja.

Vila Mayer

Zgodbe iz šoštanske preteklosti

Nova postavitve dela domoznanske zbirke v Vili Mayer

Od prenove leta 2010 so na ogled štiri stalne zbirke kulturne dediščine. Ena od njih – domoznanska zbirka – predstavlja izbor starin šoštanskega zbiratelja **Zvoneta A. Čebula**. Razstavljen je le manjši del sicer ogromne in raznovrstne, skratka osupljive Čebulove zasebne zbirke.

Leta 2021 se je Občina Šoštanj odločila za **nov koncept domoznanske zbirke** v vili: predstavljeni naj bodo nekateri vidnejši poudarki iz bogate preteklosti Šoštanja in okoliških krajev v občini. Ugotavljamo namreč, da manjka tovrstna **predstavitev lokalnih vsebin**, ki zanimajo obiskovalce vile (turiste in domačine), kar je drugod izpeljano v mestnih muzejih ali mestnih zbirkah.

Novemu konceptu sledi nova postavitve in prilagojen izbor razstavljenih predmetov Zvoneta A. Čebula, s čimer je ohranjena kontinuiteta z obstoječo zbirko. Zaenkrat smo končali z ureditvijo enega od treh prostorov zbirke: predstavljamo **zgodbo potopljene vasi Družmirje**: z arhivskimi in avtorskimi fotografijami, videoposnetki in shematskimi prikazi ter materialnimi ostanki porušene cerkve iz Čebulove zbirke. V manjšem obsegu sta povedani še dve kapitalni lokalni zgodbi: o čudodelnem razpelo iz nekdanj slovenskega romarskega kraja Bele Vode ter o termalnem vrelcu v Topolšici, okoli katerega je iz majhnega kopališča preko mondenega letovišča zrastle sodobno termalno zdravilišče s hotelom, apartmajskim naseljem, vodnim parkom in velnesom.

Novo ureditev prostora je terjala tudi potreba po zagotavljanju varnosti obiskovalcev vile, saj so s posegom omogočeni varni prehodi med prostori (izenačeni nivoji pragov in tlakov, ki so bili mestoma poškodovani). Nova postavitve zbirke je na ogled **od 2. februarja 2022**. V februarju je vstop prost. Prešerno vabljeni tudi ob slovenskem kulturnem prazniku, ko bo Vila Mayer odprta od 10. do 18. ure.

Foto arhiv Vile Mayer

V spomin

Vladimir Kojc (1951–2021)

MIRAN APLINC

Lep je vsak dan, vsak dan, v katerem nam je usojeno živeti. V teh dneh je po tej poti večnega počitka odšel tudi predani Šoštanjčan, naš sosed, prijatelj, mož in oče, Vlado Kojc. Ob vesti o slovesu človeka, ki je s svojim življenjem pustil globok pečat, se zdrzemo in v trenutku se zavemo svojih slabosti, svoje krhkosti in minljivosti. In s tem smo neopazno siromašeni vsi. Nekateri, ki smo ga poznali, smo poznali dobrega človeka, predanega Šoštanjčana, ki je imel svoj kraj, svoje okolje še kako rad. Bil je Šoštanjčan, kot pravijo, z dušo in telesom.

Vladimir Kojc je bil rojen 14. julija 1952 v Šoštanju, očetu Viktorju in mami Pepci. Mladost je skupaj s sestro, ki jo je kmalu izgubil, preživljal doma, v krogu družine. Osnovno šolo je obiskoval v Šoštanju. Po osnovni šoli je ostal nekaj časa doma, nato pa se je zaposlil v kinu Šoštanj kot kinooperater. To delo je opravljal tudi drugod, povsod z veseljem in zagnanostjo, saj je v tem delu združil svoj dar, talent, predvsem pa veselje do tega dela. Delovno pot je nadaljeval v Veplasu Velenje, kjer je delal vse do svoje upokojitve. V prostem času je svoje znanje znal preliti v oblikovanje kipov, drobnih predmetov in raznih tehničnih rešitev.

Vlado je živel v hiši na Gregorčičevi, ki je na vsakem koraku govorila o njegovih prednikih. O Jakobu Šipu, daleč naokoli znanem lončarskem mojstru, o velikem vrtnarju Alojzu, Vladovem staremu očetu, kruto umorjenem na Goricah nad mestom. Največja zapuščina te dvestoletne hiše pa govori o očetu Viktorju Kojcu, velikem kulturnem delavcu in častnem občanu občine Šoštanj.

Njegov stari oče Alojz Kojc je bil vrtnar v času pred drugo svetovno vojno, ko je bil ta poklic cenjen in spoštovan. Njegova zapuščina – vsak predmet pripoveduje zgodbo. Zgodbe pa šepetajo tudi parki in prostori, ki jih je negovala njegova skrbna roka. Vlado je vrtnarsko zapuščino starega očeta, ki je umrl maja 1945 med 26 umorjenimi na Goricah nad Šoštanjem, predal Občini Šoštanj, ki jo je razstavila v kletnih prostorih Vile Mayer.

Njegov oče, Viktor Kojc, je po drugi svetovni vojni v Kajuhovem domu organiziral prvo likovno razstavo, 1958 samostojno razstavo Ivana Napotnika, od 1961 pa je bil do upokojitve likovni učitelj na OŠ Biba Röcka. Navduševala ga je preteklost Šoštanja, zato je zbiral, fotografiral, ustanovil Napotnikovo galerijo, ki danes šteje več kot dvesto umetniških del. Zbral je številne Napotnikove kipe, ki danes predstavljajo jedro galerije, posvečene temu znanemu kiparju. V Šoštanju je omogočil postavitev desetih javnih skulptur, v mesto je leta 1972 iz Laškega vrnil kip Marije, ki je nekdanj stal na Glavnem trgu in je bil leta 1951 odstranjen in leta 1990 znova postavljen. Viktor Kojc je bil upravnik šoštanskega kina, pisal je v slovenske časopise, bil je planinec, gibalo turističnega društva itn. In bil je poln spominov in zgodb, ki jih je slišal tudi njegov sin Vlado. Že kot mladenič mu je

pomagal pri postavitvah razstav v Napotnikovi galeriji in ob tem spoznaval slikarje, ki so tam razstavljali. V njihovo hišo je zahajal slikar Božidar Jakac in mnogi drugi.

Očetovo razdajanje za družbo je tudi Vlada zaznamovalo, zaznamovala pa ga je tudi invalidnost mame Pepce in boleče poslavljanje sestre Slavice, ki je umrla v cvetu mladosti, stara 22 let. Vlado si je z Rebeko iz Velenja ustvaril družino in dobila sta sina Gregorja in hčer Špelo. Čeprav mu družinsko življenje ni vedno teklo gladko, je bil na svojo družino zelo ponosen.

V mladostnih letih je Vlada popeljala v svet želja po raziskovanju oddaljenih dežel, kamor sta se odpravila s prijateljem Modrijanom. Večmesečno potovanje z zastarelim mercedesom po Aziji si je rad priklical v spomin. Do potankosti je opisoval države in vse težave, skozi katere sta se prebijala na poti do oddaljene Kitajske. Doživetje, ki si ga danes težko zamislimo, kaj šele ponovimo, govori o njegovem raziskovalnem in nemirnem duhu.

Vlado je našel smisel v stiku z naravo, z gorami, kjer je v Vratih opravil tečaj za planinskega vodnika. Največji smisel pa so mu pomenili taborniki, ki jim je ostal zvest do zadnjih dni življenja. Vlado je prvič tabornik v Bohinju leta 1965, ko je bil star 13 let. Od takrat naprej je bil stalni sopotnik tabornikov. Leta 1972 je pri 20 letih postal gospodar Šaleške zveze, to funkcijo pa je opravljal do konca življenja. Leta 1988 se je v sklopu male skupine tabornikov iz Slovenije udeležil svetovnega skavtskega jamboreja v Avstraliji in nekaj let kasneje tudi na Nizozemskem. Več kot 50 let je bil več kot odličen, skrben in predan gospodar Šaleške zveze tabornikov, s katerimi je soustvarjal ta magični prostor v naravi, kjer je uživalo že toliko generacij otrok. Da so ga imeli resnično radi, ga cenili in sprejeli z vsemi pomanjkljivostmi, mu je izkazala pisana družina taborniških generacij in prijateljev ob zadnjem slovesu.

V Šoštanju ga bomo pogrešali. Očetovo razdajanje za družbo je zaznamovalo tudi njega. Vlado je bil nepogrešljiv vir podatkov in v njegovi bogati zbirki podatkov, časopisnih izrezkov, knjig, fotografij in razglednic se je vedno našlo kaj zanimivega. Po očetu je podedoval čut za zgodovino svojega rodnega kraja. Skrbno je spravljala vsak dokument in fotografijo o nastanku, razvoju in spremembah tega znamenitega kraja. Nekoč ga je neki zgodovinar vprašal: »Zakaj nimate računalnika?« Pa mu je Vlado hudomušno odgovoril: »Vi imate dva, pa ste kljub temu prišli k meni po odgovor.«

Vlada Kojca sem spoznal leta 2001, ko sem zbiral gradivo o Tovarni usnja Šoštanj in o Woschnaggih, nekdanjih prebivalcih Šoštanja. Ob prvem srečanju je Vlado spočetka preizkušal mojo vztrajnost, ko pa je videl odkritost in interes, je počasi le začel razkrivati podrobnosti iz svojega arhiva šoštanske preteklosti. Skozi sodelovanje v raziskovalnem delu

je presenečal na vsakem koraku. Ko nama je zmanjkalo odgovorov, je stopil v sobo in se vrnil s fotografijo ali knjigo, v kateri je našel podatek, ki ga prej ni bilo najti. Delo na tej temi je bilo uspešno zaključeno in v naslednjih letih sva ostala prijatelja. Velikokrat sem ga obiskal kar tako ali pa mu prinesel katero od knjig, ki so ga zanimale, ali pa sva razpravljala o vprašanih iz Šoštanske zgodovine. Velikokrat je imel presenetljiv odgovor ali usmeritev, ki je pomagala pri delu. O dogodkih, ki so se zgodili, pa ni nikoli sodil.

Ob najinem zadnjem srečanju, ko je odhajal v bolnico, je, ko je beseda nanesla na najino dolgoletno znanstvo, rekel: »Veš, da nisem nikoli nikogar odslavljal, vsem sem tako ali drugače pomagal.« Tako je pomagal tudi meni, ko sem mu v pogovoru povedal, da ne vem vsega. Ko danes pomislim na Vlada, vidim dobrega človeka, h kateremu sem rad zahajal in sem mu za to, da sem ga lahko poznal, neizmerno hvaležen.

Zadnje mesece je bil zaznamovan z bremenom boleznih, a se ji je trmasto in pogumno zoperstavljala. V takšnem trenutku ne more pomagati nihče, niti ljubezen domačih, sosedov in prijateljev niti strokovna medicinska pomoč. Telo enostavno zaspi in se pogrezne v večni spanec. In njegovo telo je v teh dneh v topolški bolnišnici spokojno in za večno zaspalo.

Oder

Ne pozabite na rože, odkrita avtobiografska izpoved igralke Polone Vetrlih

Oktobra 2018 je v Mali dvorani SNG Drama Ljubljana priznana igralka Polona Vetrlih premierno nastopila v svoji avtobiografski izpovedi brez dlake na jeziku z naslovom **Ne pozabite na rože**.

Foto Peter Uhan / SNG Drama Ljubljana

Foto Peter Uhan / SNG Drama Ljubljana

Še preden sploh Polona Vetrlih stopi na oder, našo pozornost pritegneta dve stvari: na desni sedeča violončelistka (Lara Bešič), ki s klasično glasbo ustvarja svečan, nekako žalosten ambient (glasbo k predstavi si je zamislil Boštjan Gombač) in likovna podoba predstave.

Na prvi pogled minimalistična, vendar zelo izrazita scenografija, je delo Sare Slivnik. Uspelo ji je pričarati nevelik, intimen prostor, ki deluje elegantno in svečano, hkrati pa precej turobno. Glavni scenjski element je, lahko bi rekli, »črna kocka« – v črmino je namreč oblečen (dokaj majhen) praktičen, na katerem bo Polona Vetrlih igrala; črne žametne zavese ga obdajajo s treh strani, na levi pa se nahajajo tudi napol odprta vrata temno sive barve v neoklasicističnem slogu. Le kam vodijo? To je uganka, na katero si mora vsak gledalec odgovoriti sam. Skozi vrata pa kot bi se v igralni prostor usul plaz bogatih šopkov. Kje se nahajamo?

V malem gledališču alternativnih form ali morebiti v pogrebni dvorani? A ko že pomislimo na najhujše, vstopi Polona Vetrlih, oblečena v dolgo, črno, večerno obleko, okrašeno z rožami (kostumografinja predstave je Jelena Prokovič) in izjavi, da so jo povabili na klavirski recital. – »Kje je klavir?« razgleduje se po prostoru – in že energično premetava kup šopkov, da se končno dokoplje do miniaturnega klavirja in majhnega otroškega stola. – »Glej! Klavir!« se čudi. – »Pa je to res klavir?! Jaz se res oproščam, ampak tole so mi pač dali. Za kulturo ni več denarja ... Hvala za razumevanje.« Usede se na stolček, vsa zvita in skrčena, ker nima kam dati nog, in nam z vso resnostjo in dostojanstvenostjo dame zaigra ter zapoje. Nakar pojama, da so ji povrh še dali preozke čevlje in »tole vseplastično« obleko. – »Včasih res ne vem ...« potoži tako depresivno, da deluje, kot bi bila tik pred samomorom.

Briljanten uvod v predstavo! V njej hudomušno govori o minljivosti svojega poklica in minljivosti naših življenj.

Septembra 2018 je Polona Vetrlih v tesnem sodelovanju z dramaturginjo Mojco Kreft napisala monolog Ivana o Ivani Kobilci, in ga igrala v Narodni galeriji, med njenimi razstavljenimi slikami.

Že nekaj časa pa je razmišljala, da bi napisala tudi predstavo o usodi ene izmed velikih pozabljenih igralk, kot je bila Marija Nablocka. (Opomba: Marija Nikolajevna Borislavskaja je v Ljubljano prišla leta 1922 za svojim možem, igralcem Borisom Vladimirovičem Putjato, in že dva meseca po prihodu v Slovenijo igrala v Drami.) – »Šla sem v gledališki muzej, a je bilo materiala o njej izjemno malo,« je pripovedovala v pogovoru s Ksenijo Tratnik (za Mojo generacijo/ MMC RTV SLO, 18. 10. 2018) In še: »Režiserka Ivana Djilas, s katero sva se povezali že od začetka projekta, k sodelovanju pa je pritegnila še dramaturginjo Ano Dušo, je zato predlagala, da bi te zgodbe o igralkah nadgradili, da bi še jaz dodala svoje zgodbe. Sama nad idejo najprej nisem bila navdušena, ker pa so bili vsi okoli mene navdušeni, da kaj povem o svojem življenju, sem rekla, zakaj pa ne? Skozi zgodbe drugih ljudi bom povedala, kakšno je gledališko življenje, kaj pomeni biti igralec. (Opomba: v predstavi govori o usodah igralk Marije Nablocke, Marije Vere, Štefke Drolc, Ivanke Mežan in številnih drugih.) Pravzaprav predstava ne govori samo o tem. Sprašuje se, kaj potem ostane za igralcem. Kot pravi stavek v predstavi: 'Saj vendar nekaj morajo napisati o nas, pa še takrat je seznam vlog nepopoln.' In tako tudi je. Ker igralec na žalost, ali pa na srečo, sama se tega res ne bojim, ko neha igrati, ko ni več v funkciji, po dveh, treh sezonah, enostavno izgine.«

Predstava je preplet komičnih pripovedi, v katere je vtkana marsikatera grenka izkušnja igralke. Pripoveduje na primer o študiju igralstva v Londonu, kamor je bila sprejeta na podiplomski študij, po končanem študiju na AGRFT (kot ena od 4 izmed 600 kandidatov). Zelo odkrito govori tudi o ljubosumju

ALICE ČOP

in nevoščljivosti, celo sovraštvu nekaterih kolegov, ki je niti pozdravljali niso na hodniku, ko se je vrnila v Slovenijo, ter o namernem zapostavljanju s strani režiserjev in vodstva gledališča – ravno zato, ker je študirala v tujini.

Nobenega pa ni zanimalo, kako je bil študij zahteven (in da je morala med drugim odlično osvojiti angleščino, da jo sploh spustijo na oder) in kako težko je bilo življenje v Londonu, ki ga ima sicer še dandanes za svoj drugi dom in se rada vrača. Prvo leto je živela na robu revščine – včasih je imela komaj dovolj denarja za eno jabolko na dan. A se je potrudila in drugo leto dobila britansko študentsko stipendijo. Tri dni zatem, ko je diplomirala, pa ji je v Angliji potekla študentska viza. To je pomenilo, da ni bila več zavarovana, ni imela dovoljenja za bivanje, ni mogla niti dobiti dela. Čez noč je postala tako rekoč begunka. Poleg tega pa je bilo v tistih časih kar težko biti Jugoslovan v svetu, ker si moral požreti marsikatero opazko ...

»Igralstvo je grenek poklic. To je sicer poklic, ki ti tudi izjemno napolni življenje, ko premagaš to grenčino, kar se mi zdi, da sem jo, namreč ko začneš analizirati stvari, doženeš, da tako pač je in da drugače ne more biti. (...) Res pa je tudi, da imam

tak značaj, da ne popustim. Se ne zaletavam, vsaj načetno ne, včasih seveda tudi, ampak za večje stvari, dolgoročno pa delam zelo preudarno, premišljeno in zelo počasi in zanesljivo. In vedno vem, da če ne danes, bom pa lahko čez tri leta naredila tisto, kar mislim, da moram narediti. (...) Hvaležna sem svoji usodi, da me vodstvo gledališča ni sprejemalo, ker sem se s tem naučila, da ima moje življenje več dimenzij, in zato se mi zdi, da mi je lažje.« (Moja generacija/ MMC RTV SLO, 18. 10. 2018) Med pisanjem scenarija se je morala poglobiti v spomine na svoje 49 let trajajoče gledališko življenje: »Veliko sem analizirala preteklost in sem šla skozi obdobje, ko sem se spraševala, kako je bilo kaj in zakaj. (...) Ivana in Ana sta hodili k meni in poslušali moje zgodbe, ki so 100-odstotno resnične. Materiala je bilo za približno sedem ur, potem sta izbrali in napisali besedilo in songe, sama pa sem potem še dodala spremembe. To je neko skupno delo, ampak seveda, če ne bil bilo Ane in Ivane, ki sta zastavili koncept, potem mislim, da te predstave ne bi bilo.« (Moja generacija/ MMC RTV SLO, 18. 10. 2018)

In zakaj je izbrala takšen naslov predstave? – »Ob vsakem velikem prazniku ljudje dobivamo rože.

Foto Peter Uhan / SNG Drama Ljubljana

Foto Peter Uhan / SNG Drama Ljubljana

Ob rojstnih dneh, obletnicah, premierah in tudi ko umremo. Rože so simbol, vedno so prisotne ob pomembnih trenutkih naših življenj, zato ne pozabite na rože.« je povedala v pogovoru s Tejo Roglič (za Delo.si/Ona Plus, 20.06.2018). In še: »Ne maram izraza pokoj, tako govorimo samo pri nas. Umetnik ne gre v pokoj, le zamenja status. Je bil Picasso kdaj v pokoju, sta bili Ingrid Bergman ali pa Audrey Hepburn kdaj v pokoju? V tujini se vam kaj takšnega ne bo zgodilo, kot se vam tudi ne bo zgodilo, da bi vas vprašali, koliko ste stari ali pa bi vam nekdo rekel: v vaših letih ... Kakšnih letih, prosim?«

V predstavi nam zaupa, da je rada doma, vendar mora vsake toliko odpotovati v tujino, kjer se čuti svobodno in neobremenjeno. Z brutalno odkritostjo govori o tipični »slovenski favšariji« in o tem, s kakšno zlobo radi kritiziramo eni druge. V tujini, zdi se ji, imajo ljudje veliko bolj razširjena obzorja. Ker velikokrat o tabu temah govori brez dlake na jeziku, glasno in odkrito, ne pričakuje, da bo vsem ljudem všeč. »Nemogoče je, da bi bila vsem všeč, ker tudi meni niso vsi všeč. Ker je tako v življenju: če jaz komu nisem všeč, tudi on meni ni. To je dejstvo.« (Moja generacija/ MMC RTV SLO, 18. 10. 2018) Kdaj pa kdaj dobiva tudi sovražna pisma. – »Navadno jih pišejo ljudje, ki te poznajo, a si ti ne upajo tega povedati v obraz. To je najbolj strahopetno dejanje.« (za Delo.si/Ona Plus, 20. 6. 2018)

V tujino pa velikokrat potuje s svojim možem, Mitjo Rotovnikom, slovenskim kulturnim menedžerjem, ki je bil, med drugim, generalni direktor osrednje slovenske kulturne ustanove Cankarjevega doma vse od njegove ustanovitve leta 1982 do leta 2014. Zahvaljujoč temu se je imela priložnost srečati z Vaclavom Havlom, Zubinom Mehto, Barackom Obamo in drugimi pomembnejši in zvezdniki. O srečanjih z njimi v predstavi govori s humorjem in hvaležnostjo. Še posebej zabavno pripoveduje o potovanju po Indiji, kjer sta bila z možem gosta bajno bogatega maharadže. – »Dodelili so mi butlerja. Stregel mi je 24 ur na dan. Priporočam! – 'Is it a breakfast up to your standards?' me je vprašal, ko mi je na srebrnih pladnjih serviral razkošen zajtrk. – 'Yes, of course, you may go,' sem mu odgovorila in pomislila, če bi ti vedel, da po navadi jem v kopalnici, na brzino ...«

»Življenje velikih igralk je, vsaj od zunaj, čudovito: odrske luči, sprejemi, šampanjec; oboževalci, pisma občudovanja in rože, ki jih je včasih za celo cvetličarno. In potem jo lepega dne kje na stopnicah ali vratih garderobe ujame groza, ki se ji reče – upokojitev. Kar tako, nepričakovano. Od kod, hudiča, se je vzela? Leta gor ali dol, mamljivi šepet odra ne potihne, igralka hoče še leteti, igra jo še vedno dviga v zrak, da ne čuti tal pod nogami. Ali mora res do smrti čakati, da bodo zanjo spet enkrat zadišale rože?« je za gledališki list uprizoritive napisala režiserka Ivana Djilas.

Polona Vetrlih je sila zanimiva, močna ženska in predstava je zares odlična. Takšna za dušo ...

SNG Drama Ljubljana; avtorica avtobiografskega besedila: Polona Vetrlih; režija: Ivana Djilas; dramaturginja in avtorica songov: Ana Duša; scenografija: Sara Slivnik; kostumografija: Jelena Prokovič; skladatelj: Boštjan Gombač; nastopa: Polona Vetrlih; na violončelu: Lara Bešič.

(Predstava 6. 12. 2021 v Domu kulture Velenje)

Mestna knjižnica Šoštanj

– februar 2022

MARJETKA BLATNIK

KNJIŽNI SEJEM

PONEDELJEK, 7. 2. 2022, 10.00–18.00

Za vse ljubitelje starih knjig, sejem rabljenih knjig, prvi ponedeljek v mesecu. Poleg podarjenih knjig prodajamo tudi knjige, ki so odslužile svojo nalogo v naši knjižnici, z namenom, da najdejo pot med ljudi in tako polepšajo dan strastnim bralcem in zbirateljem.

RAZSTAVE

KAJUJ V BARVAH

Ob obletnici rojstva pesnika Kajuha razstavljamo sedem knjižnih naslovnice iz zbirke KAJUH100. Naslovnice je oblikoval Peter Stanislav Hafner. Razstava bo na ogled do konca februarja.

JOŽICA ROGELŠEK: SANJAM, DA BI SANJALA SANJE

Razstava slik Jožice Rogelšek, ki so pospremile tudi izid pesniške zbirke Sanjam, da bi sanjala sanje.

ZIMA V VRTCU ŠOŠTANJ

Na otroškem oddelku bo na ogled razstava otroških likovnih del na temo Zima. Razstavljali bodo otroci Vrtca Šoštanj, enote Biba.

BRALNI PAKET

PRIVOŠČITE SI ... ČAS ZA KNJIGO

Čas se ustavi v družbi dobre knjige, zato se pustite presenetiti in si postrezite s paketom treh romanov po izboru svoje knjižničarke ali knjižničarja. Verjamemo, da vam bo ta način olajšal varno izposojanje knjig in vas zazibal v praznične zimske dni.

ZLATE HRUŠKE

Zlata hruška je znak kakovosti mladinskih knjig. V mesecu februarju smo izpostavili mladinske knjige, ki so v preteklem letu pridobile znak zlata hruška. Z branjem ugriznite vanje. Kakovost je zagotovljena.

POTOPIS

ADRIJANA JEŽOVNIK ANDREJC: ROMUNIJA, POTOVANJE Z AVTODOMOM PO DEŽELI GROFA DRAKULE

TOREK, 15. 2. 2022, OB 18.30

Adrijana Ježovnik Andrejc, popotnica in pripovedovalka zgodb, je po Romuniji potovala z družino. Naredili so 4000 km krožne poti. Romunija jih je navdušila tako geografsko kot kulturno in zgodovinsko. Najbolj so bili presenečeni nad prijaznostjo domačinov. S predavanjem želi razbiti tabuje o Romuniji.

PRIREĐITVE ZA OTROKE IN MLADINO

ČETRKOVA PETA

ČETRTEK, 10. 2., OB 17.00

Ustvarjalnica za otroke in starše s Tjašo Rezman. Dogodek prireja Medobčinska zveza prijateljev mladine Velenje – Vila Rožle.

PRAVLJIČNA JOGA

ČETRTEK, 17. 2., OB 17.00

Ob poslušanju zgodbe bomo otroke popeljali v svet jogijskih položajev (asan). Postali bodo lahko hrabri junaki, pogumni levi, zviti krokodili, lahkotni vetrovi ali pa prikupni kraljeviči in princeske.

Pravljíčna joga je namenjena otrokom, starejšim od treh let. Z vami bo Nina Časl.

PRAVLJIČNA MEDITACIJA ZA OTROKE Z JANJO IN MEDVEDKOM TAPKOM

ČETRTEK, 24. 2., OB 17.00

Sproščanje s pravljíčno meditacijo in tapkanje, pri katerem se bodo otroci »polnili« s pozitivno in ustvarjalno energijo. Otroci se zelo hitro odzovejo na tapkanje, kadar pri tapkanju uporabimo medvedka ali kako drugo igračko. Na ta način otroci prenesejo vse svoje težave na igračko in se lažje znebijo svojih težav.

Ura pravljíč je namenjena otrokom, starejšim od treh let. Z vami bo Janja Rednjak.

